

HARRIE SALMAN: A BELSŐ NAP

Antropozófia és modern spiritualitás

Németről fordította: Alekszandr Gyemidov

„A napszerűség, melyet az ember hosszú ideig
csak a kozmoszból vett fel magába,
a lélek belső világában fénylik fel.
Az ember megtanul a „belső Nap”-ról szólni.”
Rudolf Steiner: Antropozófiai vezérlő tételek (1924. augusztus)

„A külső Nap felkel, de a belső még nem kelt fel,
ezt még nem értük el.
A leghatalmasabb pillanat az, amikor a külső Nap felkelése egybeesik a belső Nap felkelésével.
Éppen az a valódi Napfelkelte.”
Petar Danov: A magvető (1932-33)

Kaspar Hauser küldetése

1828. május 26-án a németországi Nürnberg városában megjelent egy fiatalember, aki nehezen beszélt és alig tudott járni. A neve – Kaspar Hauser – abban a levélben szerepelt, melyet magával hordott. Szokatlan képességekkel és figyelemre méltó tapasztalatokkal rendelkezett, ami nagy általános figyelmet irányított rá. „Európa gyermekének” hívták, mivel senki sem tudta, honnan jött. Rendkívüli érzékszervi érzékenység, csodálatra méltó emlékezőképesség volt megfigyelhető nála; a vadállatok a jelenlétében szelídekké váltak. Úgy tűnt, hogy tisztánlátó módon érzékelte azt, ami a másik ember lelkében és szellemében zajlik. Erőtéljes imaginációkkal rendelkezett. Amikor azonban húst kellett ennie, majd pedig amikor intellektuálisan fejlődni kezdett, ezek a tulajdonságok elhagyták őt.

Georg Friedrich Daumer (1800-1875) gimnáziumi professzor, akinek a házában sokáig tartózkodott Kaspar Hauser, a morális minőségeire alapozva „paradicsomi ősembernek” nevezte őt. A modern emberektől eltérően, akiknél az intellektuális nevelésnek köszönhetően az agy vált a tudat központjává, Kaspar Hauser a szívének erőivel élt. A neve lehetne „napember”. A fejlődését szándékosan akadályozták meg abból a célból, hogy ne tudja kifejleszteni az Én-tudatát. Amikor ez mégis megtörtént, sőt mindenek ellenére lehetősége nyílt, hogy megértse élete feladatát, megölték. Az első merényletet 1829. október 17-én hajtották végre, és az Ansbach városban történt második merénylet – 1833. december 14. – után három nappal meghalt.

Feltehetjük magunknak a kérdést, hogy miért nem ölték meg már kiskorában Kaspar Hausert, ha már annyira el akarták távolítani. De van egy olyan szellemi törvény, mely szerint egy magas individualitás a korai halál után ismét megtestesül, hogy más módon hajtsa végre küldetését.

Anselm von Feuerbach német bíró és kriminológus már 1832-ben arra a következtetésre jutott, hogy Kaspar Hauser Károly badeni nagyherceg és Stefánia nagyhercegné (Napóleon nevelt lánya) első fia volt. Akkor annak a gyermeknek kellett lennie, aki 1812. szeptember 29-én született Carlsruhe-ban, a badeni trón örököséként. A hivatalos verzió szerint ez a gyermek 1812. október 16-án meghalt. Feuerbach meg volt győződve arról, hogy a család egy másik ága akarta a trónörököszt eltávolítani. Később több kutató is erre az következtetésre jutott.

Kaspar Hauser származásának rejtélyét továbbra is kutatják. 1996 végén genetikai elemzésnek vetették alá

az azon az ingen található vércseppeket, amely feltételezhetően az övé volt. Az elemzés nem támasztotta alá e vér DNS-ének a badeni hercegsalád jelen korban élő egyik tagjának DNS-ével való rokonságát. Ez azonban semmit sem bizonyít.

Kutatók az utóbbi évtizedekben az újabb leletek alapján rekonstruálni tudták Kaspar Hauser biográfiáját. A pincét, ahol fogva tartották, már a XX. század első felében felfedezték, a Nürnberg mellett található Neumarkt in der Oberpfalz település Pilsach kastélyában. Kaspar Hauser egy kísérlet áldozatává vált, melynek célja az volt, hogy lefékezzék a normál fejlődését, és megzavarják öntudatának kifejlődését. Ezt úgy akarták elérni, hogy lehetetlenné tették számára a gyermeki fejlődés normális szakaszait: a felegyenesedést, a járást, a beszédet és a gondolkodást. Gyermekkorának legkorábbi éveitől kezdve hosszú éveken keresztül feküdni vagy ülni kényszerült, elzárva az emberekkel való mindennapi találkozástól; még az ételt is akkor vitték neki, amikor aludt.

Kaspar Hauser életének története megmagyarázta, hogy az az ember, akit hozzá hasonló módon visszatartanak a normál fejlődésben, megtartja a kisgyermek tulajdonságait. Ezeket a tulajdonságokat „kozmosznak” vagy „paradicsominak” lehet nevezni. Hauser megjelenése egybeesett a késői romantika korszakával Németországban és más országokban: akkoriban a természetességben és a közvetlenségben kezdték a modern intellektuális gondolkodás ellensúlyát keresni. Goethe (1749-1832), a költő és természettudós az ember érzékszervi észleleteinek tágítására törekedett. Az ő kortársa, a költő és történész Friedrich Schiller (1759-1805) a játék iránti törekedésről beszélt. A filozófus Fichte (1762-1814) az ember legfontosabb tulajdonságaiként tekintett az alkotóképességre, a szabadságra és az eredetiségre.

Kaspar Hauserben éppen ezek a minőségek jelentek meg. Az elöregedő, az életerők elvesztésétől szenvedő modern emberiség számára ő az ifjú állapot előképeként jelent meg. Számunkra ez volt az első üzenete. Rövid életében a megújulás erőit hozta az európai kultúrába. A második üzenete így hangzott: az Én-tudat fejlesztése kockázatos. Vannak olyan erők, melyek meg akarják zavarni az előrehaladó emberi fejlődés menetét. A sötét pince, melyben Kaspar Hauser felnőtt, a modern materialista kultúra ösképe, melyben a belső Nap – a mindannyiunkban rejtőző szellemi erők – nem tud felragyogni.

1971-ben ismerkedtem meg az antropolófiával, melyet Rudolf Steiner (1861-1925), a kultúra számára megújulást hozó ausztriai filozófus dolgozott ki, és ezáltal erős impulzust kaptam saját szellemi fejlődésemhez. Az antropolófiára úgy tekintek, mint a Kaspar Hauser két üzenetével kapcsolatos problémák által felvetett kérdésre adott válaszra. Az antropológia egyrészt azoknak az erőknek a kifejezése, melyek megfiatalítják európai kultúránkat, s melyek szoros kapcsolatban állnak Kaspar Hauserrel, másrészt egy olyan pajzs, mely megvéd bennünket attól, ami már az ő kora óta egyre növekvő mértékben veszélyezteti szellemi fejlődésünket.

Mégis észre kell vennünk, hogy mindaz, ami az antropológiai szellemtudomány alapján eddig kifejlődött, az antropolófiának csak tökéletlen kifejeződése. Ezt a szerény előkészületet a mindent átfogó modern spiritualitás keretein belül kell vizsgálni, és más szellemi áramlatokkal és szociális mozgalmakkal való szoros együttműködésben kell továbbfejleszteni.

E könyv előtörténeteként szeretném megjegyezni, hogy 1997. december 28-tól 1998. január 4-ig egy hetet a görög Patmosz szigeten töltöttem, hogy meditatív módon mélyüljek el a János apostol által szemlélt Apokalipszis eredeti ógörög szövegében. Eközben fontos ismeretek tárultak fel számomra az emberiség modern történelméről és a 666-os számhoz kapcsolódó erőknek az ember doppelgängeréhez fűződő intim kapcsolatairól. E könyv holland verzióját kilenc hónappal később írtam meg, három év múlva pedig angol és német nyelven bővített kiadásban jelent meg.

Bevezetés – Mi az a modern szellemiség?

A szellemiség vagy spiritualitás az érzékfeletti világ általunk való megtapasztalásához kötődik, ezt az érzékfelettit szintén szelleminek nevezzük. Mi úgy élünk, hogy nem vagyunk ettől a világtól elválasztva. Önmagunkban és magunk körül találhatjuk, de az érzékszervi észleléseken túl. Minden korban voltak olyan emberek, akik tudatában voltak ennek a világnak, s akik szellemi gyakorlatok révén jutottak róla való ismeretekhez.

Ezzel a világgal különböző utakon léphetünk kapcsolatba. A korábbi korokban ez az ún. „beavatás” és rituális cselekedetek által történt meg, melyek a mindennapi szociális életet a vallás szolgálatába állították. Később a hívők vallási tapasztalatának gyakorlatát a keresztény egyház megfigyelése és kontrollja alá helyezték. A hivatalos kereszténység mellett azonban mindig jelen voltak a spiritualitás vagy vallásosság egyházon kívüli formái, különösen azokon a helyeken, ahol az emberek szoros kapcsolatban álltak a természeti erővel. Bizonyos körökben léteztek a belső fejlődést akceptáló kereszténység ezoterikus formái. A spiritualitás ezen egyházon kívüli formáinak képviselőit eretnekeknek vagy boszorkányoknak tekintették, és az egyház üldözte őket.

A középkor végével és az intellektuális gondolkodás kezdetével a természettel való kapcsolatokban gyökerező spiritualitás kiapadt. Másrészt az Én-tudat felébredésével nőtt a belső fejlődés iránti szükséglet. Azok az emberek, akikben tudatosult a saját individuális Énjük, saját szellemi erőket akarnak fejleszteni. Az ezekkel az erővel való alkotó munka annak az új spiritualitásnak az alapjává vált, amely az ember új spirituális tudatának kifejezésévé válik. Szabad emberekként felelősek vagyunk emberi létünk minőségéért és szellemi képességeink fejlődéséért.

A szabad ember születését az európai kultúra szellemi áramlatai készítették elő. A múltban ezek az áramlatok rejtve működtek, de a XX. század kezdetével a különböző tanítások, melyeknek ősforrása az ezoterikus kereszténység, a könyveknek és a nyilvános előadásoknak köszönhetően elérhetőkké váltak az érdeklődők számára. Az ezoterikus kereszténység modern iskolái közé sorolom Rudolf Steiner (1861-1925) antropozófiáját, a bolgár Petar Danov (1864-1944) „Fehér Testvériségét” és a holland Jan van Rijckenborgh (1896-1968) „Arany Rózsakereszt Szellemi Iskoláját” (mely Rózsakereszt Lectorium néven ismert). Ezek közül az iskolák közül mindegyik a maga módján képviseli az ezoterikus kereszténységet, és ezért saját spirituális gyakorlatát a kornak többé-kevésbé megfelelő formájában kell fejlesztenie. Az ezoterikus kereszténység hagyományai élnek Max Heindel (1865-1919), a „Rózsakereszt Közösség” alapítójának, Valentin Tomberg (1900-1973) észtországi antropozófiai szellemi kutatónak és filozófus-hermetikusként, valamint a Daskalos néven működő Stylianos Atteshlis (1912-1995) ciprusi gyógyítónak a műveiben; az olyan modern keresztény misztikusok műveiben, mint az angol Bede Griffiths szerzetes, az amerikai Thomas Merton szerzetes, Roger Schütz, a taizéi közösség alapítója Franciaországban; az olyan teológusok műveiben, mint az amerikai Matthew Fox, stb. Még az olyan nem keresztény áramlatokban is, mint a bahá'í és a szufi tanítások, s a judaizmus, a buddhizmus, valamint más vallások bizonyos szellemi hagyományaiban és köreiben is lehet utat találni a tudat fejlődéséhez, melyen befogadható Krisztus vezetése, hiszen az az egész emberiségre kiterjed.

Ezeknek a tanításoknak a közvetlen célja a modern ember tudatának és szellemi képességeinek tágítása. Úgy lehet rájuk tekinteni, mint a kornak megfelelő azon spiritualitás forrásaira, mely kultúránk új szellemi alapját hozza létre. Nem úgy, mint korábban, amikor a papok adtak felülről szellemi direktívákat a mindennapi élet megszervezésére, hanem szabad emberek kooperációján keresztül jönnek létre alulról tudatos morális tettek. Az ezotériának, a belső fejlődés ösvényének szellemi impulzusból eredő konkrét cselekedetekre kell vezetnie – ezt Rudolf Steiner mondta egyszer fiatal embereknek.

A modern spiritualitás 1899-ben kezdődött, amikor véget ért az ötezer évig tartó Kali-Juga (szanszkrit szó, jelentése: „sötét korszak”), és Krisztus tevékenysége a Földön új fázisba lépett. Mint az életben minden más is, ez az új szellemiség a fejlődés saját ritmusával rendelkezik. A gyermek növekedési szakaszában a gyermek szelleme, magasabb lénye inkarnálódik. A szellemi lény fokozatosan leereszkedik a fej területéről,

ahol a gondolkodás erőivel áll kapcsolatban, a mellkas területére, ahol a szívverés és a lélegzés szakadatlan ritmusában valósul meg az érzés és a fantázia, és végül a magasabb lény behatol az anyagcsere- és végtagrendszerbe, az emberi akarat hajlékába.

Hasonló módon az új spirituális tudatnak is időre van szüksége ahhoz, hogy a gondolkodás szférájából az érzés és az akarat szférájába léphessen. A modern spiritualitásnak három fejlődési szakasza van: szellemi ideák tanulmányozása, szellemi tapasztalat átélése és szellemi impulzusból fakadó morális tettek megvalósítása. Ezek a szakaszok világosan megmutatkoznak a tanulási folyamat belső fejlődésében: befogadás és megértés (gondolkodás), átalakítás és az élettel való összekapcsolás (érzés) és alkalmazás (akarat). Az idea megtestesülése, beágyazódása a lélek központjába és új képességekké való átalakulása szemléletesen megmutatható ebben az egymásutániságban: előadás (fej), szeminárium (szív), gyakorlat (testrészek, végtagok). Emellett a tanulási folyamat mellett létezik egy ellentétes is, mely a gyakorlati életben kezdődik (akarat), aztán egy új tapasztalat jöhet létre (érzés), és végül új nézetekhez vezethet (gondolkodás). Ez a megfordított folyamat gyakran jellemzi a nyugati országok emberét.

A XX. század elején az új szellemiség elsősorban a fejben, az ideák szférájában élt. Amikor Rudolf Steiner az antropológiáról szóló előadásait tartotta különböző hallgatók előtt, akkor ők elsősorban mentális szinten fogadták be. Ez megfelelt az akkor uralkodó, az intellektualizmusra irányuló beállítottságnak. A XX. század második felében egy nyilvánvaló fordulat ment végbe a személyes tapasztalat irányába, a figyelem az érzés területére került át. Egy új belső tér tárult fel, melyben váratlan tudatállapotokat lehetett átélni. A személyes átélés szükséglete mellett a kommunikáció és a közösség iránti törekvés is felébredt. A „New Age” és más áramlatokban vált ez észrevehetővé a hatvanas években. Ezt a gyakorlati tettek szakasza követte. Az új szellemiség az utóbbi évtizedekben inkább olyan akarat cselekedetekben fejeződött ki, melyekben egy új kultúra kezdete látszódott. A világszerte alapított Waldorf-iskolák nagy száma, és szellemi élet által előidézett más iniciatívák példazzák ezt a hetvenes évek elejétől kezdve.

A lehetséges elvárásoknak eleget téve kifejezem a véleményemet az Antropológiai Társaságról és az antropológiai mozgalomról. Ezek képviselőinek jó szándékát nem vonom kétségbe, de megengedek magamnak egy kritikus megjegyzést arról, hogy a hivatalos antropológiában hiányzik a modern spiritualitás alapelveinek és a közösségépítés elveinek tudatosítása. Tudni kell arról, hogy Rudolf Steiner 1925-ös halálát követően a modern spiritualitás impulzusa, amely már az ő életében is helytelenül mutatkozott meg az Antropológiai Társaságban, egyre gyengébbé és gyengébbé vált, és 1935-ben az antropológusok közössége szétesett: Rudolf Steiner tanítványainak egyik csoportja kizárta a társaságból a tanítványainak egy másik csoportját.

Ennek következményeként a hivatalos antropológiában egy halálfolyamat kezdődött. A felélesztésre két kísérlet történt; az első 1956-ban, a második pedig 1989-től. Azt gondolom, hogy ez annak a szellemi megújulásnak az impulzusával kapcsolatos, melyet Rudolf Steiner 1923-ban a Karácsonyi Gyűlésen inaugurált, s mely impulzus harminchárom éves ritmusban jelentkezik. Ez az impulzus a külvilágban a szellem felébredésére való általános felhívásként jelent meg, és az 1956-os magyar felkelésben és az 1989-es közép-európai forradalomban fejeződött ki. Az Antropológiai Társaság felélesztésének első kísérletével elhárították az 1935-ös szakadást. A Társaságon belüli szellemi megújulás most is folytatódó második kísérlete akkor lehetne sikeres, ha a létező formák és szokások radikálisabb változásoknak lennének alávetve.

Az antropológiai mozgalmon belül a tagok közül sokan a szellemi életnek azt a mintáját követik, mely a legjobb esetben is a múlt század kezdetén volt indokolt. Észrevehető egyfajta félelem a szellemi tapasztalat szférájától (a lelki élettől), és a szociális élet szinte minden antropológiai alapú kezdeményezésben bizonyos értelemben problematikus. Az antropológiai körökben fejlesztett szellemiség gyakran túl dogmatikussá válik, főként az ideák elvont világában él, a tapasztalati világgal való mély kapcsolat nélkül. A Társaság zweigjainak, a tagok csoportjainak a lelki átalakulás helyeinek kellene lenniük, de ezt általában nem érik el. Az antropológiai intézmények keveset érintkeznek más szellemi mozgalmakkal. Az antropológiai mozgalom sok országban régimódin működik, míg más mozgalmak demokratikusabbak. A hatvanas évek után

bekövetkező kulturális változások csak nemrég kezdtek hatást gyakorolni az antropológiai életre.

Ilyen okai vannak annak, hogy az antropológiai spiritualitás miért nem modern, és nem vonzó a fiatalok számára. Ettől függetlenül az antropológiának köszönhetően felbredt egyes személyiségek és innovatív csoportosulások nagyon fontos hozzájárulást tehetnének kultúránk megújításához.

A modern spiritualitásnak a kornak megfelelő formára van szüksége. Csak nyitott, szabad körökben tud élni, melyek ugyanakkor valódi szellemi közösségek. Ha ezek a szellemi ismeretek szabad keresését és valódi kommunikációs teret nyújtanak, ha olyan kezdeményezésekben vesznek részt, melyek valódi együttes munkára és morális intézményekre épülnek, akkor a szív kultúráját hozzák létre, akkor inspirálni tudják azon emberek szellemi lényét, akik a modern spiritualitásból kiindulva akarnak dolgozni.

Az antropológiai mozgalomban különösen 1989 után lehetett sok pozitív tendenciát észlelni: növekvő nyitottság a külvilág felé, nem-antropológusokkal való közös munka, a modern problémák megoldására való készség. Megjelenik egy gondoskodás a kommunikáció új kultúrájáról és a tapasztalatcseréről, az Antropológiai Társaság demokratikusabb struktúrájáról (munkacsoport a vezetőség helyett, mint pl. Németországban), vita van a Társaság alapszabályáról, továbbá olyan konferenciák (beleértve angol nyelven is), mely elérhetők azok számára is, akik nem tagok.

Ezek az Antropológiai Társaságra vonatkozó utalások sokak számára lényegtelennek tűnhetnek, de a Társaság sorsa az összes modern szellemi áramlatra is jellemző. Ezek az áramlatok a szociológia törvényeinek és olyan szellemi törvényeknek vannak alávetve, melyek a spirituális impulzusok alapját képezik. Ahogy egy ezoterikus iskola alapítója meghal, szakadás kezdődik a versengő követők közül képződött csoportosulások között. Az egyik csoportosulás kizárja a másikat, a mester szavaira pedig mint végső igazságra tekintenek. A szellemi vezető helyére végül egy adminisztrátort helyeznek.

Ugyanez történt az Antropológiai Társaságban is Rudolf Steiner halála után. Kijelentéseit a tévedhetetlenség aurája övezte, a modern spiritualitás lényege pedig értetlen maradt. Az élő inspirációk elhalnak, ha lejegyzetelik és kinyomtatják azokat, vagy abban az esetben, ha a tanulók dogmaként használják. Ismét életre kell kelteni ezeket az inspirációkat. Új élő szellemi nézetekkel csak szabad individualitások, emberi csoportok rendelkezhetnek, akik képesek nyitott feltételeket létrehozni a munkához; csak ők tudnak választ találni a gyakorlati kérdésekre. A modern spiritualitás feltételezi, hogy a szellemi tanító nézetei egy új helyzetben állandóan átalakulnak, és összhangba kerülnek az adott kornak megfelelő nézetekkel.

Rudolf Steiner idején a Társaság nyitott volt mindenki számára, aki érdeklődött a szellemtudomány iránt. A modern szellemi életnek ez a legfontosabb megkülönböztető jegye, de ugyanakkor problémák forrása is. A XX. századig az ezoterikus szervezetek csak a kiválasztottak számára voltak elérhetők, azok számára, akik pontosan betartották a belső fejlődés szabályait. A nyitott munka során kiderült, hogy a XX. század apokaliptikus helyzetében a spirituális közösségek tagjai közti személyes problémák játszották a legfontosabb szerepet.

Nekem úgy tűnik, a jövőben nagy szükség lenne alaposan elemezni az antropológiai mozgalom XX. századi sorsát és tapasztalatát. Ez a mozgalom drámai átalakulási folyamaton megy át. Nyugat-Európában az ismert antropológiai intézményeket az eltűnés veszélye vagy antropológiai identitásuk elvesztése fenyegeti. Sok zweigban alig észlelhető élet. Csak Rudolf Steiner kezdeti szándékainak átgondolása útján, csak akkor, ha készen állunk a dogmatikától mentes cselekvési mód megtanulására, a szellemileg tehetséges emberektől való tanulásra, akik a modern spiritualitásból kiindulva működnek az egész világon – csak ez vezethet egy új, nyitott antropológia létrejöttéhez. Ennek az antropológiának kapcsolatban kell állnia az új, az egész világon létrejövő civil mozgalommal.

Ezzel a könyvvel egy ilyen gondolkodási módhoz szeretnék hozzájárulni. A könyvet az antropológiai mozgalom történelmének és az egyes személyiségek kudarcának valódi megértésével írtam. Ez a kudarc mutatkozott meg a tanulási folyamat befejező fázisában, melynek a 2023-as évhez, vagyis a Karácsonyi

Gyűlés századik évfordulójához – 3x33,3 év –, azaz az Antropozófiai Társaság újjászületésének harmadik fokához: az antropozófia mind Társaságon belüli, mint azon kívüli teljes feltámadásához kellett volna vezetnie.

Az antropozófia újjászületésének háromfokú folyamatáról való képzet Rudolf Steiner arról szóló közléséhez vezethető vissza, hogy minden szellemi impulzus 33,3 éves ritmusban fejlődik – ez Krisztus életének történelmi hossza –, és minden századik évnek megújulást kell hoznia. Az antropozófiai impulzus – melyet Rudolf Steiner 1902-ben inaugurált, és 1923-ban az érés első fokára vezetett – megújulásának az új évszázad kezdetére kellett volna esnie. Az antropozófia lelki-szellemi útjának egy új víziójára van szükség.

A valódi modern spiritualitásnak véleményem szerint három alapelvet kell elfogadnia. Ha ezt megteszi, akkor a mindennapi élet a beavatás útjává válik, s ez az út a szív erőinek és új szellemi képességeknek a kifejlődéséhez vezet. Ez az út az ember valódi lényére vonatkozó új nézetekkel kezdődik, de közvetlenül a gyakorlatban is gyökerezhet:

- Minden ember egy belső Nappal születik. Néhány év elteltével ez a Nap eltűnik a felhők mögött, de az élet folyamán ismét áttör rajtuk. Ez a Nap: az Én, az ember ragyogó középpontja.
- Van egy út, melyen önmagunkkal és másokkal kommunikálva, az élettől tanulva, ez a belső Nap egyre inkább láthatóvá válik. De ez csak akkor érhető el, ha ennek a belső sötétségnek az egész területét megismerjük és átalakítjuk. Ebben Krisztus segít nekünk.
- Aki ezt a belső Napot láthatóvá tette, az minden területen dolgozhat ezzel a naperővel. A szellemi lényekkel való tudatos kommunikációnak köszönhetően jut szellemi ismeretekhez, és lehetőséget ad a szeretet és a szívverő gyógyító erőinek, hogy bármely cselekedetbe beáradjanak.

Ebben a könyvben szeretném felvázolni az utat ehhez a belső Naphoz, úgy felvázolni, ahogyan ez Rudolf Steiner rendkívüli nézetei segítségével, egy új szellemiség (azt is mondhatjuk, hogy a „modern spiritualitás”) szemszögéből vázolható. A modern kor központi problémája: megtalálni a kapcsolatot a szívünkben lévő naperőkkel.

A könyv első fejezete felvázolja a Rudolf Steiner által kidolgozott új emberképet, hogy érthetővé tegye a modern embernek a fejlődési útján való tapasztalatait. A második fejezet megismertet azzal az elsőprő tapasztalattal, mely a XX. század kezdetétől egyre inkább elterjed és a tudat új fokához vezethet. A harmadik fejezetben feltesszük a kérdést, hogyan lehet létrehozni egy új kultúrát a tudatos életnek és tevékenységnek köszönhetően. A három első fejezetben felvázolt három lépést követően, a negyedik fejezetben korunk szellemi kézjegyét vizsgáljuk meg. Egy apokaliptikus korban élünk, amikor úgy jó, mint gonosz erők is feltáruznak, amikor egy új szellemiség kifejlődése különös aktualitással rendelkezik. A lezárásban ennek az új szellemiségnek a tüneteit foglaljuk össze.

I. A belső Nap felkelte

A bennünk lévő rejtett vezető

Ha megfigyelünk egy elégedett állapotban lévő gyermeket, azt tapasztalhatjuk, hogy különös ragyogás, napfény veszi őt körül. Ebben a ragyogásban a gyermek magasabb lénye (ebben a könyvben Ennek is nevezzük), a gyermek fizikai burkának építésze él. Ez az a szellemi erő, amely még nem teljesen valósult meg a Földön, de az újszülött gyermek szemén keresztül már hírt ad magáról. A bibliai képet használva mondhatjuk, hogy a gyermek még a paradicsomban, a paradicsomi szférában, gyermeki ártatlanságban, „az őrangyal védelme alatt” él. Ha a gyermek sír az éhségtől, vagy nem jól érzi magát, ez a szféra egy időre

láthatatlanná válik.

Az élet harmadik évében változás következik be. A gyermek mindaddig harmadik személyben beszélt önmagáról; most először mond „Ént”. Eközben az őt vezető, irányító magasabb lény belép a lelkébe, az a lény, amely mindent átsző, amit a gyermek gondol, érez és tesz. Különböző szinteken kapcsolja össze magát a növekvő ember gondolkodásával, érzésével és akaratával. Az éntudat az élet harmadik évétől kezd felébredni, amit általában makacsság kísér. Az „Én” az ember magasabb lényének kifejeződése, amely a személyiség szintjén nyilvánul meg. A kilencedik életévben egy különös érzés jön létre, mely az „Én” fellépésével áll kapcsolatban, ami drámai módon, annak megtapasztalásában fejeződik ki, hogy a gyermek önmagát a megszokott környezetéből kizárva érzi. A tizennyolcadik évben az „Én” az akaratban tárul fel. A fiatal ember ekkor az ideáit akarja a világban megvalósítani, és saját életét élni. Ez az individuális életút kezdete, mely az embert visszatéríti a lelkében található naperőkhöz.

Az „Énnek” ez az inkarnálódási folyamata rejtett módon már a keresztény időszámításunk kezdete óta szerepet játszott az európai kultúra általános fejlődésében. Véleményem szerint száz év a kultúra fejlődésében az egyes ember egy évnnyi fejlődésének felel meg. Ha az egyes lélek a harmadik életévében fogadja be az „Énjét”, akkor az emberiség egésze számára az „Én” ilyen befogadása az emberi lelkekbe a korai kereszténység végének felel meg (Steiner szerint Krisztus feltámadása háromszázadik évfordulójának) felel meg. Ezzel az eseménnyel kapcsolatos a személyes értő gondolkodás fejlődése az európai kultúrában.

A IX. században az európai kultúra a keleti (pravoszláv) és a nyugati (katolikus) egyház drámai konfliktusát élte át, amely az 1054-es hivatalos szétválásukhoz vezetett. Ez a konfliktus jelent meg a Konstantinápolyi un. „egyetemes” zsinaton, ahol a szellem természetéről vitáztak. A nyugati egyház elutasította a görögök azon nézetét, hogy az ember hármass lény, szellemből, lélekből és testből áll, és egy olyan meghatározást fogadott el, mely szerint az ember csak testből és lélekből áll, és a lélek szellemi tulajdonságokkal rendelkezik. A nyugati egyház a keleti egyház azon álláspontját is elvetette, hogy a Szent Szellem csak az Atyaistentől származik, és azt állította, hogy mind az Atyától, mint a Fiútól (Krisztustól) származik. Mindkét nézőpont helyes, de azok különböző viszonyokra vonatkoznak. A pravoszláv nézőpont az Ószövetség Szent Szelleméről beszél, míg a katolikus – az Újszövetség helyzetéről.

Más szavakkal, a nyugati egyház tagadta, hogy minden individuális ember személyiség feletti kozmikus szellemmel állna kapcsolatban. Ebből jött létre következményként az egyháztól való teljes függőség, az egyház az isteni bölcsesség egyedüli birtokosaként tekintett önmagára. Ezenkívül az is következmény lett, hogy Nyugat-Európában a gondolkodás a földi viszonyokra irányult, és végül materialistává vált. További következmény volt az, hogy az ezoterikus kereszténység területén az egyes emberek főként saját lelkükben keresték és kutatták a szellemet. A IX. században a kezdeti kapcsolatok elvesztek az élet más területein is: kialakultak az európai nemzetállamok első kezdeményei.

A XVIII. századtól kezdve azt látjuk, hogyan tárul fel az akarat a fizikai világgal való kölcsönhatás folyamatában. Ez a világgazdaság az ipari forradalom és a modern természettudományok fejlődésében nyilvánul meg. A modern szellemiség fejlesztésével az ember vissza tudja szerezni azokat a naperőket, melyek az első három évszázad során még élők voltak az ifjú, még kozmikus kereszténységben. Ezeknek az erőknél a segítségével az emberiség a XXI. században elérheti az érettség fokát.

Az ember magasabb lényének – mely kívülről lép az emberi lélekbe – létezése vitatott. Ennek a magasabb Énnek a létezése tudományosan nem bizonyítható. Az egyházi körök fellépnek azon vélemény ellen, hogy isteni eredetű szellemi erő hat az emberi lélekben, és hogy az ember ebből az erőből kiindulva maga határozza meg saját fejlődését. Általában csak az alacsonyabb emberi „Ént” ismerik el. A középkori misztikusok, akik kolostori cellájukban vagy remeteségükben meditáltak, az olyanok, mint a kelta kereszténység képviselői, még teljesen tudatában voltak ennek a magasabb belső erőnek. A hivatalos egyház ezekre a szellemet kereső emberekre aggodalommal tekintett, mivel azok az emberek, akik önállóan keresték a szellemi világba vezető utat, nem engedelmeskedtek az egyházi tekintélynek.

Rudolf Steiner számára a modern spiritualitás kiindulópontja azon a tényen alapult, hogy képesek vagyunk a személyes fejlődés útján haladni, ami a magasabb rendű emberi lényt alkotó tevékenységre készíteti. Ha ezt az utat követjük, akkor a lelkünkben individualizálódik az isteni eredetű szellemi szikra, Isten szikrája, úgyhogy képesek leszünk individuális szellemet fejleszteni, melyet a mi igazi „Énünknek” nevezhetünk. Az Ószövetségben „az Úr szellemét” az emberhez kívülről érkezőként élték át. Ézsaiás próféta a Kr. e. VIII. században a következő módon ecseteli az eljövendő Messiáson megnyugvó Isteni szellem ajándékait: „És megnyugszik rajta az Úr szelleme, a bölcsesség és értelem szelleme, a tanácsnak és az erősségnek a szelleme, a tudásnak és az Úr félelmének szelleme” (Ézsaiás 11,2). A görög fordítás a „tudás szelleme” után hetedik ajándékként a „kegyesség szellemét” sorolja.

Az Ószövetség értelmében a kiválasztottak, például a bírák és a próféták ezeket a Szellem által küldött ajándékokat csak időnként kapták. Az Újszövetség erre másként tekint. Pünkösöd ünnepétől, a Szellem a kiadásától kezdve állandóan hat minden ember lelkében, és a hét ajándék képességeké vált, melyeket az ember a belső fejlődési útján dolgoz ki önmaga számára. Ha a héber szavak eredeti jelentését követjük, akkor így lehetne azokat fordítani: bölcsesség, ítélőképeség, tanács, erő, szellemi megismerés, áhítat és Isten akarátának ismerete. Ez az Atyától és a Fiútól eredő új Szent Szellem az emberi szívben szeretetet ébreszt. Szerintem ez a nyolc (7+1) tulajdonság annak a belső Napnak a speciális tulajdonsága, melyet az életünk során fejlesztenünk kell.

Rudolf Steiner szerint Kr. u. 33 Pünkösdje óta a feltámadási elv minden ember magasabb „Énjében” él – függetlenül attól, hogy keresztény-e vagy sem – és ez az elv vezeti a magasabb „Ént” a felébredésre. Ezért nevezhetjük az „Énünket” „belső Napnak” sőt „Krisztus-Napnak” vagy „belső Krisztusnak”. Az önzetlen szeretetet Krisztus hozta a Földre. Ilyen értelemben még a keresztény tradíciókhoz nem kötődő emberek is úgy tapasztalják meg őt, mint az emberi szeretet Tanítóját, még ha a saját hitük vagy világnézetük nem is erre orientálja őket. Amikor Rudolf Steiner a Krisztus-impulzusról beszélt, a szeretet impulzusát értette ezalatt, amely az ember magasabb lényéből hat. Enélkül az impulzus nélkül az emberek között csak egoista szeretet hatna.

A kelta druidák tisztánlátó módon érzékelték, hogy Krisztus a Nap szférájából a Földre érkezett, hogy a „természeti elemek királyává” váljon. Rudolf Steiner ezt a képet folytatta, amikor azt mondta, hogy Krisztus, naplány lévén összekötötte magát a Földdel, és benne lakozik minden emberi lélekben. Rámutat, hogy Wulfila gót püspök, aki a IV. században a Bibliát először fordította gót nyelvre, az ógermán "eko" szóból létrehozta az új „ik” szót, a németben az „Ich” szót, mely Jézus Krisztus kezdőbetűi.

Meg kell szabadulnunk Krisztus korlátozott egyházi képétől. Rudolf Steiner mindig kiemelte, hogy Krisztus sokkal több, mint a hivatalos kereszténység. Ezt a nézetet osztotta Edward Schillebeeckx holland teológus is, aki néhány évvel ezelőtt a búcsúbeszédében ezt mondta: Krisztus más világvallásokban is él. Ez azt jelenti, hogy a Krisztus-impulzus mint szeretet rejtett módon ott is megtalálható. Azok az emberek, akik szilárdan kötődnek ezekhez a más vallásokhoz, a „belső Napra” úgy tekinthetnek, mint „belső Buddhára”, mint a hinduizmus „belső Krisnájára” vagy a judaizmus „belső Messiására”, mint az iszlám „belső Mahdijára”, vagy általában mint belső tanítóra vagy vezetőre.

De még azok is, akik semmilyen vallási meggyőződéssel sem rendelkeznek, át tudják élni a belső Napot, mint a szeretet forrását. Meg tudják tapasztalni, hogy olyan erő jön onnan, mely az alacsonyabb „Én” felülmúlásához vezet, annak az életnek az átalakításához és megújításához, mely az embereket abba a zsákutcába vezette, ahol belső és külső káosz áldozataivá válnak. A modern szellemiség ennek a szereteterőnek a „Krisztus” nevet adja. Ez egy univerzális emberi erő, melyt mindenki átérez, s melyet másként is lehetne nevezni. Ez minden világvallás rejtett lényegi magva. Ez az erő beszél nekünk a Feltámadott azon alakjából, melyet a német művész, Matthias Grünewald festett az ismert isenheimer oltár részeként 1512 és 1516 között. A sírból felemelkedő Krisztus szíve a sugárzó szeretet táguló szférájának forrása, s ez a szeretet az egész Koszmoszt körülveszi. A szenvedés útja (az élet iskolája), a halál (a lélek átalakítása) és a feltámadásra (a szellem születése), az, ami Krisztus életében kifejeződött, az emberi

biográfia előképének tekinthető.

Mindenesetre mielőtt ez a belső Nap teljes fényében felragyog és feltárulhat a szereteterő, a belső fejlődés hosszú útját kell megtenni. A szellemi élet törvényei szerint minden embernek – gyakran többször is – meg kell járnia a sötét vermet, hogy úrrá legyen a sötétség erőin. A magasabb lényünk fénye, amely ragyogón világít a harmadik életévig, a félelem, vágyak és szenvedélyek következtében apránként elsötétedik. Emiatt az igazi lényünk láthatatlanná válik, eltűnik egy álarc mögött. Ezt az álarcot a személyiségnek hívjuk. A latin „persona” (személyiség) szó eredetileg álarcot jelentett. Az ókorban a színészek álarcot viseltek a nézők előtt, és azokon keresztül beszéltek („personare” – valamin keresztül beszélni). A személyiségünk álarc megmutatja, hogyan akarjuk magunkat másoknak mutatni, hogyan szeretnénk magunkat másoknak megmutatni a szociális életben. Ezért a szerep, melyet eközben játszunk, kompromisszum a belső szükség és aközött, amit a külvilág követel tőlünk. Ez a kompromisszum sokszor megvalósíthatatlan, ami lelki szenvedések okává válik. A személyiségünk mögött három különböző tudatszint található. Az első szint – ez a szokásos éntudatunk a negatív és pozitív tulajdonságaival együtt. Fölötte található a magasabb tudatunk, a magasabb „Énünk” hazája, az örök individualitásunk. Alul, a legalacsonyabb szinten található a tudatalatti, ahol fel kell fedeznünk az „árnyékot”, az „Énünket” kísérő sötétséget.

Carl Gustav Jung svájci pszichológus (1875-1961) ezt az árnyékot olyant lelki jelenségként határozta meg, amely az ember tudattalan, természeti és ösztönös lényéhez tartozik. Nemcsak individuális, hanem kollektív lelki erők is megvalósulnak benne. Jung a pszichológiájával fényt akart erre az árnyékra vetni, úgy, hogy az integrálódjon a személyiségbe, és meg tudjon erősödni az „Én” ereje.

Rudolf Steiner a spirituális pszichológiájában elképesztő összegzéshez jut a személyes „árnyékról”, eközben azokra a szellemi erőkre tekint, melyek ebben az árnyékban részt vesznek. Megismerve ezeket az erőket, konstatáljuk, hogy ez az árnyék az „Énünk” doppelgängere. Olyan lények hatnak benne, melyeket szokásos tudatunkkal nem lehet megismerni.

Ezek a lények az egyik részünkben élnek, abban, melyet nem tudatosítunk. Különböző okai vannak, hogy miért rejtettek számunkra ezek a sarkok, ezek a sötét zugocskák. Először azoktól a tényezőktől függünk, melyek a belső világunkból erednek; a felépítésünk, a nemünk, a temperamentumunk, a jellegünk. Oly módon hatnak a viselkedésünkre, mely nem tudatosodik bennünk. Másodszor a környező szféra határozza meg a viselkedésünket. Tudattalanul sajátítunk el olyan szokásokat, melyek a családunk, földrajzi régióink, országunk, kultúránk és szociális rétegünk viselkedési mintáival kapcsolatosak. Viselkedésünket meghatározó sajátos tényezők – Rudolf Steiner szerint – azok az elektromágneses és más erők, melyek a Földből hatnak ránk azokon a területeken, ahol élünk. Harmadszor a múltunk az, amely determinál bennünket. Nemcsak az ebben az életben kifejlesztett merev elképzelések alakítják viselkedésünket; ezen kívül az elmúlt életekből is hozunk örökséget. Ide tartoznak az átdolgozatlan emóciók, félelmek, függőségek és szokások. Összességében mindez a múltból származó hatás hozta létre a mai „Énünket”, úgyhogy joggal állíthatjuk, hogy ez az alacsonyabb „Én” úgy tart bennünket vissza a múltban, mint egy börtönben.

Az ilyen bebörtönözöttség annál tartósabbá válik, minél jobban vonzzuk és tápláljuk a testünkbe hatoló lényeket. Ha negatív gondolataink és érzéseink vannak, vagy lelkiismeretlenül lépünk fel, akkor ezek a lények belénk fészkelődnek, és arra kényszerítenek, hogy az ő szellemükben cselekedjünk. Ennek következtében olyan viselkedési modelleket valósítunk meg, melyeket nagyon nehéz megváltoztatni, mivel adott esetben erőteljes lényekkel van dolgunk, melyeket állandóan táplálunk a viselkedésünkkel, és melyek egyre többet és többet akarnak tőlünk. Az ilyen lényeknek nem mindegyike nagyon veszélyes vagy gonosz, csak némelyikük. Mindegyikük a szabadságunktól foszt meg bennünket. Az alkoholistáknak, akik meg akarnak szabadulni a szenvedélyüktől, háborút kell folytatniuk a démonokkal, ugyanígy azoknak az embereknek is, akik az agresszív hajlamaikon akarnak úrrá lenni. A démonokon úgy lehet legjobban úrrá lenni, ha éhen halásra kényszerítjük őket – tanácsolja Rudolf Steiner. Az embert az jellemzi, hogy tökéletlen, hibákat és gyengeségeket követhet le, de ennek következtében doppelgängert hozunk létre magunkban, és a belső Napunk az idő nagy részében rejtve marad a felhők mögött.

Rudolf Steiner a doppelgängerok különböző fajtáit különbözteti meg, melyekhez különböző lények kapcsolódnak. A fizikai testünkben lévő doppelgänger a test elektromágneses mezejében él, és a Föld elektromágneses mezőjével áll kapcsolatban. Ez különösen erősen nyilvánul meg Észak-Amerikában. Ez a doppelgänger rendkívül intelligens és erős akaratú, de nem rendelkezik szíverőkkel. A hatása oly messzire terjed, hogy az ember egyfajta gépnek éli meg magát. A belső betegségeket – Rudolf Steiner szerint – ennek a doppelgängernek a hatása magyarázza. Az étertestünkben (vagyis az életerőink területén) is rendelkezünk doppelgängerrel, amely azon szokásaink következtében (ennek az életnek vagy a korábbi életnek a szokásai következtében) áll össze, melyeket automatikusan, tudattalanul ismételünk. Ez a doppelgänger az életerőt károsítja, és materialista gondolatok fejlődését teszi lehetővé. A harmadik szinten történhet úgy, hogy lelkünkben a múlt életszenvedélyeiből és erős vonzalmaiból létrejött „ősi” doppelgänger általi megszállottá válunk, amely ellenáll annak, amit a lelkünk ebben az életben szeretne elérni. Ugyanakkor új doppelgängert hozunk létre magunknak, ha tudatosan nem fejlesztünk új, pozitív lélektulajdonságokat. Az „Én” szintjén úgyszintén van doppelgängerünk, amely földi tapasztalatainkból kel életre. Megmutatja a pozitív és negatív tulajdonságaink összegét, és „karmikus” doppelgängernek is nevezhetjük.

Ezek a doppelgängerok egy belső sárkányt alkotnak, amely a tudatalattinkban él. Extrém helyzetben, attól függően, hogy a tudatunk alacsonyabb vagy magasabb szinten áll, ennek a sárkánynak egyik vagy másik aspektusával kerülhetünk konfrontációba. Akkor önmagunk számára egy torz, démoni alakban jelenünk meg önmagunk előtt, amely úgy néz ki, mint a saját másunk, és depresszióba, sőt örületbe kergethet bennünket. A doppelgängerrel való találkozás fontos témája a modern irodalomnak; feldolgozta többek közt E. T. Amadeus Hoffmann (1776-1822), Edward Bulwer-Lytton (1803-1872), Edgar Allan Poe (1809-1849) és Franz Kafka (1883-1924).

Rudolf Steiner vázolja, hogy a szellemi világ küszöbén való tudatos átlépésnél el kell haladnunk az un. „kis küszöbör” mellett, mely akadályozza utunkat. Ez az angyal a karmikus doppelgängerünket tükrözi, és ezzel rámutat a még el nem végzett belső munkára. Csak ha felelősséget érzünk e doppelgänger iránt és dolgozunk az átalakításán, akkor nem záródik el a szellemi világba való belépés olyan útja, melynek során az éber tudatunk megőrzi erejét.

A doppelgängerrel való konfrontáció szörnyű lehet, főleg akkor, amikor teljességében elénk tárul. Általában azonban csak egy részét látjuk vagy éljük át. A doppelgängerünkkel való részleges konfrontáció olyan pozitív eredményhez vezethet, hogy önismeretet és öntudatot fejlesztünk, s ezek olyan belső erőket ébreszthetnek bennünk, melyek ahhoz szükségesek, hogy láthatóvá váljon a belső Napunk. Ha ez megtörténik, akkor a lelkünk megtisztuláson, katarzison megy keresztül.

A doppelgängerrel való találkozás azokhoz a lelki élményekhez tartozik, melyek a modern korunknak felelnek meg. A 35. és 42. életév közti szakaszban jelenik meg, mint a belső munka végzésének követelménye. Nem szabad félnünk ettől a találkozástól. A doppelgängerok a szabadságunk „indikátorai”; nem szabad hogy uralkodjanak rajtunk, ahhoz fel kellene áldoznunk a lelkünket. A 21. életévig, amikor belső erőket fejlesztünk, hogy el tudjunk bánni velük bánni, általában alvók maradnak. De különleges körülmények esetén, olyan külső manipulációk esetén, mint az alkohol, a kábítószeres vagy erőszakos filmjelenetek, a fiatalok démonok által megszállottakká (vagy mániakusokká) és gyilkosokká válhatnak. Ilyen dolgokat már megfigyelhetünk Észak-Amerika és Nyugat-Európa iskoláiban, s ugyanez történik azokkal a fiatalokkal, akiket Nyugat-Afrikában arra kényszerítenek, hogy katonaként harcoljanak.

Váratlan jelenségnek minősül a következő: a saját doppelgängerünket kivetítjük más emberekre, és olyan negatív tulajdonságokat bennük látunk, melyek önmagunkhoz tartoznak. Az emberek közti konfliktusok gyakran ilyen kivetítések alapján történnek, de az is ok lehet, hogy a másik ember doppelgängere lett provokálva.

A magasabb „Én”, az individualitásunk, személyiségünk rejtett magja a jövőből hat. Ez új lehetőségeket tár fel, és az embert arra inspirálja, hogy dolgozzon magán. Olyan körülményeket hoz létre, melyek között ezt el tudjuk érni, és erőket ad, hogy meghaladjuk önmagunkat. A magasabb „Én” annak a tanulási folyamatnak a

rejtett vezetője, melyben a sorsnak megfelelően veszünk részt a többiekkel együtt. Különleges élethelyzetekben ez az „Én” alkalmilag a Naphoz hasonlóan felragyoghat, s szétszathatja a személyiségnek és a doppelgängernek a sötét fellegeit. Ez történik, amikor nem takarja álarc az igazi arcunkat, amikor más emberrel találkozunk, amikor örömet élünk át, vagy amikor a szeretet tölt el bennünket.

Ez egy olyan hosszú fejlődés eredménye, melybe anyagi hierarchiák fonódtak bele, így az ember magasabb Énje korunkban áttörést érhet el. Ezeknek a szellemi lényeknek a munkája most az individuális ember külső megnyilvánulásaiban is láthatóvá válik. A korábbi időkben ezek az erők az emberiségre egészében hatottak. Későbbi fokon nekik köszönhetően történt meg a különböző fajokra való szétválás. Nem olyan régen a népek kialakításában vettek részt. Most ezek az erők közvetlenül az individuális emberekben, az „Énben” hatnak. Ilyenek a kultúrfejlődés különböző síkjai azzal a végső céllal, hogy az individuális ember képes legyen új kultúrát létrehozni. E cél elérésekor az összes faj és összes nép végül eltűnik. Rudolf Steiner szerint az már elkezdődik a fajokkal, melyek az ő leírása alapján egyenlő értékű kultúrateremtő erők külső formái.

Gondoskodás a lélekről

Az olyan embernél, akinek szellemi tudatához az antropozófia szolgál alapul, a lelki fejlődés áll a középpontban. Aki az 1923-ban újjáalakult Antropozófiai Társaságban tag akar lenni, abban olyan vágnak kell élnie, hogy „a lelki életet az egyes emberben és az emberi társadalomban a szellemi élet igaz megismerésének alapján” művelje – így fogalmazta meg Rudolf Steiner a Társaság alapszabályának első paragrafusát. Csak jól előkészített lélekben tud élni az új szellemi tudat. A lélekről való gondoskodás ezért lényeges előfeltétele annak, hogy a belső Nap előlépjen az emberi lélekben. Rudolf Steiner aláhúzta a csoportmunka fontosságát, mint az önmagunkkal és másokkal való ismerkedés, a belső mozgékonyság és új tulajdonságok elérésének útját. Ebben messze megelőzte korát.

A szokásos antropozófiai csoportos munkában főként Rudolf Steiner művei olvassák és megbeszélik. Csak a nyolcvanas évek vége óta kezdett el ez a munka sok országban szorosabb személyes érintkezéssé és művészi formákká válni, melyekben kifejeződött a lélekről való gondoskodás. Ez megfelelt azoknak a kívánságoknak, melyeket Rudolf Steiner a húszas években mondott el fiataloknak. Arra hívta fel őket, hogy keressenek utat az egymással való valódi kommunikációra, hogy erősítsék a barátságot, és tudjanak egymás életéről és szellemi tapasztalatairól.

Jelentős az, amit Rudolf Steiner 1918-ban mondott azokról a gesztusokról, melyeket a lélek tesz a másik emberrel való beszélgetés során. Ennek kapcsán rámutatott arra a jelenségre, melyet a „szociális tudomány ősfenomenájának” nevezett, amely kölcsönhatást eredményez a két ember tudattalanul ható szociális és antiszociális késztetései között. Ilyen kölcsönhatás minden beszélgetés közben végbemegy. Ha valaki beszél (ami antiszociális gesztus), akkor egészen más nézetekre és gondolatokra juthat, ha eközben a hallgató megnyílik és a mondottakra koncentrál. A hallgató akkor a saját öntudatát mintegy hátrahúzza (ez egy szociális gesztus, helyet adó gesztus) ahhoz, hogy a beszélőre koncentráljon. Ilyen módon egy belső lelki tér bocsátatik a beszélő rendelkezésére. A kérdéseknek köszönhetően a beszélő tudata képes lehet pontosabban a megvitatott témára irányulni. Ebben az „elalváshoz” (helyes hallgató figyelem esetén) és „felébredéshez” (beszélés vágya esetén) hasonló folyamatban az emberek sokkal mélyebb szinten ismerhetik meg önmagukat és egymást, jobban összekapcsolódhatnak a magasabb lényükkel, ha fontos életkérdéseket vitatnak meg. Ezeket a szociális folyamatokat részletesen kifejtettem a „Szociális világ – az új misztériumok színhelye” c. könyvemben.

Ahhoz, hogy megadjuk a lehetőségét annak, hogy a másik emberben láthatóvá váljon a belső Nap, jelentős képességekre van szükség a beszélgetés művészetében, és ez a maga részéről különleges lelki minőségek, mindenekelőtt a szív erőinek fejlődésével áll kapcsolatban. Rudolf Steiner a másik ember iránti érdeklődést a szociális élet „alapidegének” nevezte. Ilyen gondolkodásmód alapján egy új beszélgetéskultúra alakulhat ki,

amikor az emberek beszélgetés közben a magasabb „Énhez” fordulnak, és ezzel szellemileg ébresztik egymást. Sőt azt is mondta, hogy az emberek nem tudják helyes módon megérteni az antropozófiát, ha nem tudják egymást magasabb tudatra ébreszteni.

A lélekről való gondoskodás közösségi komponense mellett ugyanennyire fontos az individuális gondoskodás is. Rudolf Steiner mélyen megértette az emberi lelket, és tisztánlátó képességeinek köszönhetően észlelte a meglévő problémákat. Sokan jártak hozzá folyamatosan, hogy személyes tanácsot kapjanak tőle, gyakorlatokat vagy meditációkat és személyes spruchokat kaptak, meghatározott képességek kifejlesztéséhez. Sok szempontból azoknak a tanácsadóknak az elődje volt, akik ma a szakmaválasztás, a személyes fejlődés vagy személyek közti problémák területén ismertek.

Általános tanácsként a lélekről való gondoskodást érintően sok gyakorlatot adott Rudolf Steiner, például a gondolkodás kidolgozására vagy az idegesség ellen, mint a hat un. „mellékgyakorlatot”. Ennek a hat gyakorlatnak a segítségével az ember megtanulhatja jobban megismerni a lelkét, és az „Énből” kiindulva irányíthatja a gondolkozást, érzést és akaratot. Ezek a gyakorlatok lelki harmóniát hoznak létre, és segítenek tudatosan bánni a lelki életünkkel. Megtanuljuk pontosabban megfigyelni emócióinkat és érzéseinket. A szíverőink erősebbé válnak, és létrejön annak lehetősége, hogy érzékeljük azt, ami a másik lelkében él. Rudolf Steiner „A szabadság filozófiája” c. könyve, melyet 1894-ben írt, úgy használható, mint a világos objektív gondolkodás elérését szolgáló gyakorlatok könyve, mely objektív gondolkodásnak kiindulóponttá kell válnia a tanítványság minden modern útjához.

Rudolf Steiner az előadásaiban nem fejt ki részletesen a személyes nézeteit az olyan területek kérdései iránt, mint a doppelgängerhez való viszonyulás, a tudattalan erők uralása, az álmok képek használata, a más emberekhez való karmikus viszonyok rendezésének módszertana, a személyes biográfia alapjára épülő tanulás, a női és férfi minőségek integrálása, kölcsönös támogatás a fejlődés útján. Az ezeken a területeken tapasztaltak feldolgozása a modern spiritualitás egyik feladata.

Időközben antropozófus pszichológusok és terapeuták saját kutatásaik során ezt a témakört feldolgozták Rudolf Steiner kijelentéseinek használatával. A gyakorlat megmutatta, hogy az antropozófiai emberkép kivételes lehetőségeket nyújt azon kérdések felvetéséhez, melyek az individuális élet keretében döntőnek bizonyulnak a lélek fejlődése számára.

Rudolf Steinernél sok általános kiindulási pontot találunk e kérdések tanulmányozásához. A lélek átalakítása feletti individuális munka a 21. életévben kezdődik. Idővel ezt a munkát sikerül nagyobb tudatossággal és nagyobb belső erővel végezni. Kezdetben úgy a külső, mint a belső világ észlelésének új képességeit fejlesztjük. Rudolf Steiner ezeket az új képességeket az un. „érzőlélek” 21 és 28 éves kor közti kidolgozásával köti össze. A lelki érettség három szakasza közül, melyek hétéves periódusokban zajlanak, ez az első.

Az „érzőlélek” fejlődése után az „értőlélek” kialakítása következik a 28 és 35 éves kor között. Ez egy új minőségben való megértést tesz lehetővé, melynek központja a fejben (analitikus gondolkodás formájában) vagy a szívben (általánosító gondolkodás formájában) helyezkedik el. A lelki fejlődés harmadik fázisa a „tudati lélek”, mely lehetővé teszi számunkra az ítélethozatal objektivitásának, az öntudatnak, a morális intuíciónak és a belső szellemi erőnek a fejlesztését. Történelmi értelemben ennek a lelki képességnek a fejlődési szakasza az emberiség egésze számára a középkor végén kezdődött, az egyes ember számára a 35 és 42 éves kor között tart. Az élet ezen szakaszában történik a doppelgängerrel való konfrontáció is. A lélek ebben az időszakban az emberi szellem tevékenységének eszközévé válik, ez a szellem a 40. életévtől kezdve egyre intenzívebb megjelenésre törekszik, de gyakran már a 35. életévtől kezdve tevékeny.

A negatív tapasztalatoknak is nagy jelentőségük van a lelkünk fejlődése számára. Amikor elesünk vagy megégetjük az ujjunkat, az szintén arra tanít bennünket, hogyan bánjunk a külvilággal. A betegség immunitást és egészséget segít fejleszteni. A lelki gyötrelmek megtapasztalása a lélek érettségének feltétele. Az identitáskrízisek, a kételkedések és az élet értelmének keresései, a doppelgänger váratlan megjelenéseivel

való konfrontációk sok modern ember számára saját valódi identitásuk feltárulásához vezet.

Ahhoz, hogy lelkünkben előkészítsük a szellem felébredését, le kell ereszkednünk a tudattalan mélységeibe, vagyis a doppelgänger erőinek szférájába. Ahhoz, hogy ellenálljunk ezeknek az extrém eseményeknek, a magasabb tudat egy meghatározott szintjének fejlődésére van szükség. Eközben egy lemniszkáta mentén való mozgás jön létre: minél magasabban helyezkedik el az elért tudat, annál mélyebbre tud hatolni a tudattalanba. A tudattalannak azok az erői és hajlamai, mint például a félelem, a harag, az agresszió, a szexualitás, lépésről lépésre tudatosulhatnak, és az „Én” részéről való irányítás alá kerülhetnek. Rudolf Steiner tartózkodott a szexualitás megítélésétől, ami megfelelt kora szabályainak. Az antropozófiával foglalkozó emberek egészen a mai korig jobban megismertek a tudat magasabb szintjeivel, mint az alacsonyabbakkal. Rudolf Steiner nem tartotta úgy, hogy mindent, ami a tudatalattiban él, meg kell gyógyítani. Nem szabad a lélekben feleslegesen felkavarni azt, ami leülepedett. Elegendő az is – mondta egyszer – hogy abbahagyja a „bugyogást”. Én azt gondolom, hogy a lelkünk sötét régióira úgy van értelme tekintenünk, mint egyfajta komposzthalomra, amely hasznos lehet a további fejlődésünk során, ha helyesen átdolgozzuk.

Rudolf Steiner felvázolta, hogy minden emberi lélekben hatnak férfi és női erők, és hogy ezeket az erőket a magasabb tudatnak köszönhetően egymással összhangba kell hozni. Ezek az erők mind külső, mind belső módon hatnak, ráadásul a férfiaknál és a nőknél különböző módon. A férfiaknál a férfi erők belülről kifelé hatnak, kívül a környező világ aktív alakításában, míg a női erők kívülről hatnak befelé, ideák születésében. A nőkben a férfi erők belülről irányulnak, például a várandósság folyamatában, míg az ő női erők kívülről irányulnak a mindennapi szükségletekről való gondoskodáshoz.

Az antropozófia újra és újra annak a polaritásnak a képzetére fordítja a figyelmet, melynek köszönhetően lehetővé válik a fejlődés. Ez nemcsak a női-férfi típusú, az aktív és passzív elvek polaritására vonatkozik, hanem minden olyan erő polaritására is, mely a lelket az ellenkező irányba vonzza. Az embernek mindenekelőtt egyensúlyt kell létrehoznia az un. „luciferi” és „arimáni” lények között, melyek a lélekben a doppelgängerrel keresztül behatolva hatnak. Ezek azok a lények, melyek a keresztény hagyományban „bukott angyalokként” játszanak fontos szerepet.

A luciferi lények el akarnak bennünket idegeníteni a Földtől, meg akarják erősíteni egoizmusunkat, míg az arimáni lények materialistává tesznek bennünket, és közben kioltják a szellemre irányuló tudatot. Arra törekszenek, hogy az embert merevvé és az idő rabjává tegyék. A luciferi angyalok a kivetett Lucifer kíséretéhez tartoznak, míg az arimáni angyalok a bibliai Sátánnak, vagy az ősi-iráni mitológia Arimánjának, a „sötétség fejedelmének” alárendeltjei.

Rudolf Steiner elmagyarázza, hogy miért olyan fontos, hogy az ember egyensúly találjon e két poláris erő között, és hogy magát a harmadik erővel, Krisztussal kapcsolja össze, aki Lucifer és Arimán között áll, és az ember haladását segíti. Krisztusnak mindkét ellenfelének megvan a maguk feladata az ember további fejlődésében. A luciferi lények a múltban a szabadság lehetőségét adták nekünk, és nekik köszönhetjük a művészetet és a filozófiát, míg az arimáni lények abban segítenek nekünk, hogy az érzékelhető világot a tudomány és a technika segítségével meghódítsuk. A magasabb lényünkkel való kapcsolat a két szélsőséges erő közti egyensúlykeresés folyamatában érhető el.

Azok a helyzetek, melyekbe az élet újra és újra beleállít bennünket, nem véletlenül jönnek létre, a sors szövődik beléjük intim módon. A sors egyfajta tanulási program, melyet a magasabb „Énünk” állított össze az életiskolánk számára, arra, hogy meghatározott lelki képességeket tudjunk kidolgozni. Eközben megfigyelhetjük, hogy némely feladatot csak más emberekkel való együttműködésben tudunk megoldani, amikor ütközünk velük.

Minden életnek megvannak a maga feladatai, mindenféle nüanszokkal. Aki az életet tudatosan kézbe veszi, aki érdeklődést fejleszt mások irányába, az boldogul a különböző feladatokkal, melyeket az élet állít neki. Ehhez tartozik az is, hogy meg kell tanulnia „nemet” mondani, önállóan megoldani saját problémáit,

elismeréssel viszonyulni másokhoz, hogy tudjon elfogadó lenni, legyőzni a hiúságot, magányban maradni, elfogulatlannak lenni, és készen állni a váratlan helyzetekre stb. Ha az ember visszatekint az életére, feltárul számára, hogy mindezekkel a feladatokkal találkoznia kellett, melyek fonálhoz hasonlóan szövődtek az élet szövetébe. Önmagunkon dolgozva, hogy teljesítsük az élet által állított feladatokat, átalakítjuk a doppelgängerünk erőit. A doppelgänger akadályozza saját „Énünk” megvalósítását. Ennek a tevékenységnek köszönhetően a „kis küszöbör” átlátszóbbá és fénylőbbé válik.

Rudolf Steiner szerint a lelkünk útját a saját magunk által létrehozott sors (karma) határozza meg. De nem minden megtapasztalt élmény minősül a karma által meghatározottnak. Életünkben sok minden véletlenül történik. A karma indiai felfogásával ellentétben az antropozófiai felfogás semmiképpen sem a korábbi élet bűneinek elszámolása; itt inkább egy tanulási folyamatról van szó, melynek során (gyakran teljesen tudattalanul) olyan emberekkel találkozunk, akikkel a korábbi életben pozitív vagy negatív viszonyunk szövődött. Ebben az életben ismét találkozunk velük abban a pillanatban, amikor konkrét életfeladatok kerülnek elénk.

Rudolf Steiner saját tevékenységében a leglényegesebb részét abban látta, hogy újra megfogalmazza az ősi reinkarnációról és karmáról szóló tanítást, hogy azt elérhetővé tegye a modern tudat számára. Gyakorlati feladatokat javasolt, melyek segítségével egy konkrét sorsfeladat kulissza mögötti okait kutatjuk, vagy melyeknek köszönhetően életünk olyan eseményeit szemlélhetjük, melyeket nem kerestünk és nem akartunk. A karmikus gyakorlatoknál alapjában arról van szó, hogy a magasabb „Énünk”, mint közvetlen résztvevő és irányító szerepét tisztázzuk magunk számára. Ha egy karmikus feladat élő képét a kérdésünkkel magunkkal visszük az alvásba, és ezt három éjszakán keresztül tesszük, akkor a harmadik éjszaka utáni felébredés során választ vagy részleges választ kaphatunk.

Életünk e kérdésköreiben lelkiállapotunk tükröződik vissza. Hasonlóképpen tükrözi számunkra a külvilág a belső világunkat. Thomas Moore és Robert Sardello amerikai pszichológusok rámutattak, hogy az a mód és forma, melyben a köztünk és a külvilág közti kommunikáció végbemegy, saját lelki minőségeink kifejeződése. A modern anonim élet egy ellenséges közegben kétségtelenül a világhoz való viszonyunk tükröződése. Azok az emberek, akik szeretettel és érdeklődéssel viszonyulnak a kapcsolataikhoz és közegükhöz, ezeket a napminőségeket tükrözött alakban kapják vissza.